İslâm'da ve Müslümanlıkta

Velâyet Kavramı

Feriduddin AYDIN
feriduddin@gmail.com

دار العِبَر للطباعة والنشر
Al-Ibar Publishing
İstanbul-2018

İslâm'da ve Müslümanlıkta Velâyet Kavramı

Velâyet وِلاَية kelimesi: Arapça وَلِيَ – يَلِي; (ya da وَلَى – يَلِ) fiilinden türetilmiş bir masdardır. İslâm'da hem hukuk, hem siyaset bilimi, hem kamu yönetimi biliminin en önemli terimlerinin başında gelir[1]. Velî وَلِي kelimesi de yine aynı kökten türetilmiş bir sıfattır. Bu da İslâm'da aynı bilim alanlarının birer terimidir; Türkçeye de aynı lâfızla ve aynı anlamda *(Arapça olarak)* geçmiştir; velâyet mevkiinde bulunan kimsenin sıfatıdır; dost anlamında da kullanılır[2].

Türkiye'de *-maalesef İslâm ile Müslümanlık kavramları yüzyıllardır birbirine karıştırıldığı için-* ne ***velâyet***, ne de ***velî*** kelimesinin Müslümanlıkla hiç bir alâkası bulunmadığı, *(bunların sırf İslâm'a ait oldukları)*, toplum tarafından henüz bilinmemektedir.

---

[1] **Velâyet** الولاية: Henüz rüştüne ermemiş bulunan çocuklar adına (velî وَلِي sıfatıyla) şer'an karar verme hakkının kullanımına verilen addır. Bunun fer'i olarak; "mahcuru'n-aleyn محجورٌ عليه" durumundaki kimseler adına (vasıy وصي sıfatıyla) şer'an karar verme hakkının kullanımına ise Vesâyet denir. Kezâ velâyet: toplumu yöneten kişinin makamına da ad olarak verilir. Bu hakkı kullanan kişinin sıfatı ise «***veliyyu'l-emr*** وليُّ الأمر» dir.

Bu kelime, Kur'ân-ı Kerîm'de nekre olarak bulunmamaktadır. Eliflâm-ı tarifle, yalnızca bir kez (Kehf Sûresi'nin 44'üncü âyet-i kerimesinde); Cem-i müzekker zamiri ile son bulan bir örneği de yine bir kez (el-Enfâl Sûresi'nin 72'inci âyet-i kerimesinde) geçmektedir.

Velâyet kavramı, Müslüman Türkler tarafından *(hem söz, hem de anlam bakımından)* İslâm hukukundan aynen kopya edilmiştir. Bu gerçek inkâr edilse, ya da görmezden gelinse bile *(Medenî Kanun md.262-289)* bunu belgelemektedir. Velâyet, bir yetki statüsüdür ve buna ehil olan kimseler tarafından kullanılan hakları ifade eder. Örnek: *«Çocuklar üzerinde velâyet hakkı anne ve baba tarafından birlikte kullanılır. (M.K. md.263)»*

[2] Konuya yabancı olanların zihninde oluşabilecek herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için bu iki kavramı *-bilim diliyle-* bir tasnife tabi tutmak gerekirse şöyle kategorisel bir açıklama yapılabilir:

a) ***Velâyet***: *(yerine göre)* hukukî, siyasî ya da idari bir makamdır.

b) Anne ve baba, çocukları üzerinde velâyet hakkına sahiptirler. Yani, *(rüşt yaşına erinceye kadar)* onların velileridirler; onlar adına hak ve yetki kullanırlar.

c) Hakim tarafından tayin edilen ***vasıy*** وصي de ***velî*** ولي sayılır, velâyet yetkilerine sahiptir. Aklî melekesi kusurlu olan *(bu nedenle de iradesini genelde kötüye kullanan, aşırı harcama yapan ve yanlış kararlar veren)* "sefih" kimseye; ayrıca, aklî dengesi yerinde olmayan, *(bu nedenle uzmanlar tarafından hakkında düzenlenen raporla: cezai ehliyeti bulunmadığına ilişkin bilimsel karar alınan ve yasal merciler tarafından bütün hakları elinden alınan)* ***"deli"*** kimse için vasıy tayin edilir. Bu iki tip insan "mahcûrun aleyh" sayılırlar. ***Sefih*** ve ***deli*** adına bütün hak ve yetkiler vasıy tarafından tarafından kullanılır.

d) Siyasî ve idarî mevkilerde bulunan yetki sahiplerine veliyyü'l-emr, (yerine göre) vâlî

e) Velî, (yerine göre) dost anlamına gelir. Tarikatçılıktaki tahrif ve sömürü faaliyetlerine konu olan, bu anlamdaki velilik

Aslında bu iki dinin, birbirinin aynısı olmadığı, *-okumuş **kripto bir elit** tarafından-*, eskiden beri bilinmektedir. Günün birinde ifşa edilebilir diye günümüz Türkiye'sinde, ***ilâhiyatçı-tarikatçı*** bir "mistik organizasyon" bu tarihi sırrı saklamaya devam etmektedir. Fakat son yıllarda iletişim ağlarının çoğalmasıyla birlikte bunları bir korku sardı. Türkiye'de Nakşbendîliğin bilhassa 2000 yılından itibaren yaptığı inanılmaz ataklar bu konudaki paniği haber vermektedir. Fakat asırlardır, *(yaptırım gücüne sahip)* odakların, sıkı şekilde gizlemeyi başardıkları bu sırrın, bir sürpriz olarak bugünlerde ortaya çıkması artık engellenemezdi. Nitekim bu saatlere kadar suskunluğunu sürdüren tarih, büyük bir cömertlik örneği vermek suretiyle eteklerindeki bütün evliyacılık şifrelerini çözerek ortalığa dökmeye hazırlanmaktadır[3].

***

Müslümanlar, kültürel değerlerini *(İslâm da dahil)* çeşitli din ve felsefelerden devşirmişlerdir. Fakat özellikle ***velâyet*** ve ***velî*** terimlerini, İslâm'ın *-birinci derecede-* temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'den aşırmış ve onlara ilginç anlamlar yüklemişlerdir[4] Bunun çok önemli bir nedeni vardır. Bunu özetle şöyle açıklamak mümkündür:

---

[3] Türkiye toplumunun tarihinde bunun gibi gizli tutulmuş birçok gerçek vardır. Bunlardan biri de Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî olarak bilinen şahsiyet hakkındaki çeşitli olaylardır. Bu hadiseler, yakın tarihe kadar -her nasıl olmuşsa- yüz yıllar boyu örtbas edilebilmiştir! Son yıllarda Prof. Dr. Mikâil BAYRAM, büyük riskler alarak, -kolayca göze alınamayacak- çileler çekerek, ısrarla ve uzun yıllar sürdürdüğü çabalar sonucu ancak bu olaylar -belgeler ışığında- aydınlatılabilmiştir. Bunlardan biri de örneğin, Mevlânâ'nın oğlu Alaüddin Çelebi'nin, bizzat babasının isteği ve onayı üzerine (Nasreddin Hoca ile birlikte) öldürüldüğü gerçeğidir! Bkz. Prof. Dr. Mikâil BAYRAM, Sosyal ve Siyâsî Boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlânâ Mücâdelesi s. 206-222 3. Baskı. Nüvekültür Merkezi yy. Konya-2012

[4] Bu ilgiyle ifade etmek gerekir ki velâyet masdarının birçok türevi, Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli sûre ve âyetlerinde, çeşitli sentaktik (sözdizimsel) kalıpta ve çeşitli anlamlarda geçmektedir. Bunlar (tarifli tarifsiz, zamirli zamirsiz) 10 kalıptır: 1) Velî **2** ,وَلِيًّا ،وَلِيٍّ ،وَلِيٌّ) el-Velî **3** ,الولي) El-Velâyeh **4** ,الوَلاَيَةُ) Velâyetihim **5** ,وَلاَيَتِهِمْ) Veliyyuhu **6** ,وَلِيُّهُ) Veliyyuhum **7** ,وَلِيُّهُم) Veliyyuhuma **8** ,وَلِيُّهُمَا) Evliya **9** ,أَوْلِيَاء) Evliyâihim **10** ,أوليائِهم) Evliyâuhum أولياؤهم… Kur'ân-ı Kerim'de geçtikleri sûre ve âyetler şöyledir:

Velî وَلِيًّا ،وَلِيٍّ ،وَلِيٌّ: el-Bakara/107,120,257; âl-i İmrân/68; el-En'âm/14,51,70; et-Tewbe/74,116; er-Ra'd/37; el-İsrâ'/111; el-Kehf/17,26; Tâhâ/18; en-Neml/10; el-Qasas/31; el-Ankebût/22; Lokmân/7; es-Secde/4; Sâd/23; Fussilet/34; eş-Şûrâ/8,31,44; el-Câsiye/19; el-Kâfirûn/109; en-Nisâ/45,75,89,119,123,173; Meryem/5,45; el-Ahzâb/17,65; el-Feth/22.

el-Velî الولي: eş-Şûrâ/9,28; :وَلِيُّهُ el-Bakara/282.

El-Velâyeh :الوَلاَيَةُ el-Kehf/44.

Velâyetihim :وَلاَيَتِهِمْ el-Enfâl/72

Veliyyuhu وَلِيُّهُ: el-Bakara/282.

Veliyyuhum وَلِيُّهُم: el-En'âm/127; en-Nahl/63.

Veliyyuhuma وَلِيُّهُمَا: âl-i İmrân/122.

Müslümanlık çok tanrılı bir dindir. Bu dine bağlı olan Müslümanlar, İslam'dan önce ***«kam»***larına[5] *(yani din adamlarına)* tanrısal birer varlık olarak inanıyorlardı. İslâm'ı devre dışı bırakarak onun yerine Müslümanlığı icat ettikten sonra bu kez ***«kam»***lara benzettikleri şeyhlerini tanrılaştırdılar. Onlara *en muhteşem, en ulaşılmaz ve en yüce varlıklar olarak* inandılar. Onları olabildiğince ünlendirmek için ***«menkabe»*** adı altında bir edebiyat geliştirdiler. Bu edebiyatı kerâmet hikâyeleriyle süslediler. Anlaşılan odur ki; mistik Müslümanların *(ya da başka bir tabirle, tarikatçı zümrelerin)*, bu tanrısal şahıslar için aradığı en uygun sıfatın, ***«Veli»*** ve onun çoğulu olan ***«Evliya»*** sözcüğü olduğuna karar vermişlerdir. Bu amaçla, muhtemelen girdikleri arayışlar sonunda bu sıfatı *(İslâm'ın temel kaynağı olan)* Kur'ân-ı Kerîm'in Yunus Sûresi'nde bulmuşlardır. Bu ise onların arayıp da kolayca bulamayacakları en münasip bahaneyi oluşturmuştur. Çünkü ***"velî"*** kelimesi *(dost)* anlamına da gelmektedir. Özellikle de Allah ile insan arasındaki dostluğa vurgu yapmada bu kelimeyi kullanmak oldukça kolaydır. Dolayısıyla; *-gerek duygu sömürüsünde, gerekse (keramet efsaneleriyle) kitlesel hopnozun sağlanmasında-* bu kelimeye, *-hiç zorlanmadan-* birçok yanıltıcı anlam yüklenerek amaca ulaşılabilir. Nitekim öyle de olmuştur. Yaklaşık bin yıldır, evliyacılık ve kerametçilik konusunda üretilen söylenceler, hurafeler, *(özellikle son yüz elli yıldır okuma yazma öğrenmiş olan)* Türkiyeli insanlar tarafından yazılan kitaplar, evliyacılık mitolojisi konusunda devasa bir birikim oluşturmuştur.

İşte sırf bu amaçla Yunus sûresi'nin altmış ikinci âyet-i kerimesinde rastladıkları ***«evliya»*** kelimesine, kendilerince *(Zât-ı İlâhiye'yi âdetâ alaya alırcasına)* dehşet uyandıran sapkın anlamlar yüklemişlerdir. Müslümanların tarîkatçılar aracılığıyla gerçekleştirdiği bu girişim, *-hiç şüphesiz-* onların, İslâm'a karşı duydukları *(tarifi imkânsız)* gizli kinin ve derin düşmanlığın açık bir kanıtıdır. Nitekim, *-cinayet olarak nitelenebilecek yorumlarla-* bu âyet-i kerimeyi, *(bütün peygamberlerin savaş açtığı)* politeizmi yeniden canlandırmak için kalıcı bir alet haline getirmekten çekinmemişlerdir. Orta Asya'daki Türk yurdunun, *"Arap orduları tarafından işgal edilmesi"*nin ardından *-bin yıl boyunca-* alınmış bir dizi intikamın büyük ihtimalle en sinsi ve en korkunç örneği; *-Kur'ân'ın, İslâm'ın, aklın ve bilimin hiçe sayılarak-* bu âyet-i kerimenin arabesk yorumlarla çarpıtılmış olmasıdır.

Peki bu âyet-i kerîmede ne anlatılmıştır; tarikatçılar onu nasıl çarpıtmışlardır? Bu soruya, uygun ve ayrıntılı cevaplar bulabilmek için önce Yunus Sûresi'nin 62'inci ve 63'üncü âyet-i kerimelerinin Türkçe anlamlarına bakmak gerekir. Türkiye'de yaklaşık 300 meâl yazılmıştır. İlginçtir ki bunların büyük çoğunluğu *(müslimler tarafından değil)*, müslümanlar tarafından hazırlanmıştır! Sorunun, asıl kaygı uyandıran yanı; bu meâllerin hemen tamanın ***"müslümanca"*** hazırlanmış olmasıdır. Ancak söz konusu

---

Evliya أَوْلِيَاء: âl-i İmrân/28; en-Nisâ/76,89,139,144; el-Mâide/51,57,81; el-A'râf/3,27,30; el-Enfâl/72,73; et-Tewbe/23,71; Yunus/62; Hûd/20,133; er-Ra'd/16; el-İsrâ/97; el-Kehf/50,102; el-Furqân/18; el-Ankebût/41; ez-Zumer/3; eş-Şûrâ/6,9,46; el-Câsiye/10,19; el-Ahqâf/32; el-Mumtehine/1; el-Cumu'a/6.

Evliyâihim أوليائِهم: el-En'âm/121;

Evliyâuhum أولياؤهم: el-Bakara/257; el-En'âm/128.

[5] Türkler, İslâm'la tanışmadan önceki dinlerinde tanrısal olduklarına inandıkları ve saygı gösterdikleri evliyalarına ***«kam»*** diyorlardı.

talihsizliklere rağmen bu meâllerin çoğunda *-bahsi geçen-* iki âyet-i kerîmenin, Arapça metinlerine uygun ve yaklaşık olarak yorumlanmış olmasıdır! Hem bu gerçeği belgelemek, hem de bu âyet-i kerîmelerde ***"evliyacılığa"*** ilişkin hiç bir işaret bulunmadığını kanıtlamak için; biri Diyanet İşleri Başkalığına, iki tanesi de akademisyenlere ait olmak üzere, önce üç meâlden aşağıya aktarılan yorumlara bakalım:

«Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar iman etmiş ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlardır.»[6]

«İyi bil ki, Allâh'ın velilerine (sevdiklerine) korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar ki, inandılar ve korunurlardı.»[7]

«Gözünüzü açın! Allah'ın velîleri için hiçbir korku yoktur. Tasaya da düşmezler onlar. Onlar inanmış, takvaya sarılmışlardır.»[8]

Görüldüğü üzere; her üç meâlde de Allah'ın sevdiği kimselerin, belirleyici üç niteliğe sahip oldukları açıklanmaktadır: 1) Korkmazlar, 2) zülmezler, 3) Allah'a iman etmişlerdir; O'na karşı gelmekten sakınırlar. *(başka bir ifade ile Allah'a karşı gelmekten korunurlar; takvaya sarılırlar...)* Hepsi bu kadar.

Bundan, en çok şu sonuçları çıkarabiliriz: Allah'ı gerçek anlamda sevenler *(ve tabiatıyla Allah'ın da kendilerini sevdiği kimseler)*, bu üç niteliğe sahip olanlardır. Bu üç vasfa sahip olmak veli *(evliyadan biri olmak için)* yeterlidir.

Peki tarîkatçılara *(özellikle de Nakşbendîlere)* göre velî *(Allah dostu)* olabilmek için sadece bu üç niteliğe sahip olmak yeterli midir? *"Asla! Çünkü o zaman evliyalık mesleği ayağa düşmüş olur; her önüne gelen Allah dostu olduğunu ileri sürmeye başlar; çarşı Pazar evliya ile dolup taşar... Evliyadan olmak bu kadar kolay olabilir mi?!"* Evet Nakşbendilere göre bu, mümkün değildir. *"Çünkü bu âyette birçok sır vardır. Allah onları gizlemiş, kimseye açıklamamıştır. Bu sırları, ancak -Allah'ın sıfatlarına sahip olan- gerçek veliler bilebilirler."* Tarikatçıların inancına göre *"velîler Allah'ın sıfatlarına sahiptirler"*. Nitekim son devrin ünlü Nakşbendî şeyhlerinden biri olan **Abdülhakim Arvasî** bunu *"Râbıta-i Şerîfe"* adlı kitabında açıkça ifade etmektedir[9].

Evliyacılık sektörünün temelinde böyle bir tasavvur vardır. Evliyacılık mitolojisi, asırlar önce işte bu düşünce ile başlatılmıştır. Bu projeyi hazırlayan ve uygulamaya koyan tarikat teorisyenleri Allah'ın kitabında yer alan Yunus Suresi'nin 62. ve 63. Âyet-i kerimelerini inkâr etmekle hiç şüphesiz İslâm'dan ve imandan yollarını

---

[6] Kaynak: Kur'ân-ı Kerîm, Yunus Sûresi, âyet: 62, 63, Diyanet İşleri Başkanlığı Meâli.

[7] Kaynak: Kur'ân-ı Kerîm, Yunus Sûresi, âyet: 62, 63, Prof. Dr. Süleyman Ateş Meâli.

[8] Kaynak: Kur'ân-ı Kerîm, Yunus Sûresi, âyet: 62, 63, Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk Meâli.

[9] Abdülhakim Arvasî'nin kullandığı ifade aynen şöyledir: «Râbıta: İlâhî – zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşâhede makâmına varmış bir kâmil ve mükemmele kalp bağlayıp, huzûr ve gıyâbında o zâtın sûretini hayâl hazinesinde muhafaza etmekten ibarettir.» Kaynak: Abdülhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe Risâlesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, No. 243435, s.18.

ayırmışlardır. Bugün onları izleyenler *(istedikleri kadar kanaatlerini gizlesinler)* ne bu gerçeği çürütebilecek bir kanıtı ortaya koyabilirler; ne de *(kurgu filmlerinde canlandırılan uzaylı yaratıkları anımsatan)* ***"veli"*** dedikleri kişiye mal ettikleri nitelikleri inkâr edebilirler. Ancak bu nitelikleri Yunus Suresi'nin 62. Ve 63. Âyet-i kerimelerine sığdırmaları mümkün değildir.

Tarîkatçı müslüman kişi, ***"veli"*** diye inandığı bu *"uzaylı yaratığa"* mal ettiği nitelikleri aslında inkâr etmemektedir. İslâm'dan ve imandan yolunu ayırma pahasına bu inancında ısrar etmektedir. Çünkü: tarîkatçılıkta canlandırılan ***"velî"***, *(Kur'ânî hakikatlere aykırı olsa da)* onun bu makama yükselmesi şöyle tarif edilmektedir:

1) Velî olan zat: ***"seyr-ü sülûk"*** denen uzun, çileli ve de manevi bir yolculuğa çıkarak, nihayet ***"fenâ"*** diye bir makama yükselir. Burada *(haşaa!)* Allah'ın içine girerek erir ve O'nunla birleşip bütünleşir.

2) Sonra ***"Bekâ"*** diye bir zirveye ulaşarak orada ***"ilâhî ve zatî sıfatlara bürünür"*** *(yani açıkçası: "Allahlaşır")* ve o makamda sonsuzlaşır.

3) Bu makama varan velî, evliya ordusuna katılarak *(onlarla birlikte)* kâinat üzerinde tasarrufta bulunur. Bunlara ***«Ricâlu'l-Gayb»*** denir. Bu ordunun kadrosu içinde yer alma şansını elde eden ***üçler***, ***yediler***, ***kırklar***, ***ebdâl***, ***evtâd***, ***revâsî***, ***nukabâ***, ***nücebâ*** gibi sıfatlara sahip olurlar. Bunlardan bazıları *(sıra ile bir sonraki mertebeye intikal ederek)* nihayet ***«Gavs»*** mertebesine yükselir. Bütün kâinat, Gavsın başkanlığındaki bu evliya ordusu tarafından yönetilir. Bunlar Allah adına bütün evreni evirip çevirirler; İnsanların, ve tüm yaratıkların kaderine hakimdirler. Tüm bilinmezleri bilirler. İnsanların zihninden geçen her düşünceyi okurlar. Onun için kimin neye niyet ettiğinden haberdardırlar. Bulutların üzerinde gezer, yere düşmezler. Denizlerin üzerinde *-karada yürür gibi-* yürürler, batmaz, hatta ıslanmazlar bile. Dağlar, canavarlar onların karşısında boyun eğer. Hayvanlar onların karşısında dile gelir. Yakaranların dua ve beddualarını kabul ederler. Dilerlerse yağmur, kar, dolu, ya da taş, kurbağa, çekirge ve musibetler yağdırabilirler. Güneşi gökyüzüne çivileyebilirler. Nâmurad olanlar, onların yüzü suyu hürmetine bermurad olur. ***"Tayy-i zemân"*** ve ***"tayy-i mekân"*** üstünlüğüne sahiptirler. Yani zaman ve mekân kavramı onlar için söz konusu değildir[10]. Dolayısıyla, aynı anda hem mahallenin mescidinde hem de

---

[10] Bu satırların yazarı Feriduddin AYDIN'ın dördüncü atası olan Nakşî şeyhi, Siirtli Muhammed el-Hazîn'e ait Kürtçe bir dörtlük, onların bu iddiasını açık bir şekilde belgelemektedir. Şeyh Süleyman el-Halidî tarafından Arapça şerh edilen bu dörtlük şöyledir:

شيخ حزين جو لا مكان * بوري ز مقام أوليان / علم باطن خدي دايي * زيده ز علم عارفان / علم جميع أوليان * حال همي بيغمبران /خدي لقلب شيخ ريتنه * لورا بيه واث وان.

Bu dizelerin Türkçe anlamları ise şöyledir:

Şeyh-i Hazîn lâmekâna gitti * Bütün evliyaların makamlarını geçti.

Allah ona bâtın ilmini verdi * Ariflere verdiği ilimden daha ziyade

Evliyanın bütün ilimlerini * Peygamberlerin bütün hallerini

Allah, şeyhin kalbine dökmüş * Onun için (şeyh) onlara varis olmuştur

Mekke’de *Mescidü’l-Harâm*’da namaza durabilirler… Onlara inanmayanlar çarpılırlar. Onlara dil uzatanların başına türlü felâketler gelir…[11]

Türkiye toplumunun belli çevrelerinde yaygın olan bu inanışlar, aslında evliyayı peygamberlik makamının üzerine tırmandırma çabalarının bir çeşit açıklamalarıdır. Tarikatçılar bu konuda ihtilâf içindedirler. Örneğin; **Hasan Lütfü Şuşud**, bu konudaki kanaatini şöyle açıklıyor:

«Velâyet, fenâya varmış kimsenin hâlidir. Nübuvvet mertebesinden uludur. Bazı enbiyâ hazerâtı velâyete de sâhib olmuşlardır. Lâkin her velîde nübuvvet-i tarifiyye veya tebliğiyye mevcûd olagelmiştir.»[12]

Yaşar Nuri öztürk ise bunun aksine bir kanaat ortaya koyuyor. Öztürk’ün sözleri şöyledir:

«Gerçek mürşid (insanı kâmil), peygamberlikten sonra en yüksek mertebeyi elde etmiş insandır.»[13]

Bu çelişik sözlerden de anlaşıldığı üzere, özellikle Türk tasavvufunda ve Türkler arasında yaygın olan tarikatlarda teomorfizmin güçlü bir temel oluşturduğunu görürüz.

Türklerde evliyacılık, İslâm öncesi din ve inanışların en belirgin ve en köklü devamı olan bir kurumdur. Geç de olsa Türkler arasında yetişen çağımızın ünlü ilim adamları ve kudretli araştırmacılar tarafından bu gerçek teyit edilmiştir. Türkiye’de halen geçerli ve yaygın olan evliyacılık inanç ve geleneği hakkında bir Türk araştırmacısının bu konudaki tespitine bakalım. Son zamanlarda ***“senkretizm”*** ile ilgili çalışmalarıyla dikkat çeken Araştırmacı **Süreyya Su**, bu konuda şu bilgileri kaydetmektedir:

«Türk halk müslümanlığı, Ahmed-i Yesevî gibi büyük halk sûfîlerinin etkisiyle, daha en eski zamanlardan itibaren ister sünnî, ister gayr-ı sünnî olsun, güçlü bir evliya kültü temelinde kurumlaşarak yayılıp gelmiştir. Bu müslümanlık anlayışı, kısmen İslâm’ın temel esaslarının ve hükümlerinin bir hayli dışında, mitolojik ve geleneksel unsurlarla örülmüş senkretik bir karakter arzeder. Türk halk müslümanlığının temeli Ahmed-i Yesevî ve benzeri Türk sûfîleri tarafından atılmış,

---

(Kaynak: سليمان بن عبد الله الخالدي، الهدية السليمانية، ص/**12**. حلب – سورية **1387**هـ.) Bu kitaptan bir nüsha, yazarın kütüphanesinde mevcuttur.

[11] Bu ilgiyle hatırlatalım; “Felâket”, Arapça süsü verilmiş, ancak Arapça ile hiç alâkası olmayan uydurulmuş bir sözcüktür. Muhtemelen; (adalet, rezalet, emanet, keramet, kefalet ve vakâlet gibi Arapça kelimelere benzetilerek), Türkler arasında henüz okuma yazmanın yaygın olmadığı geçmişte uydurulduğu sanılmaktadır.

[12] Hasan Lûtfi Şuşud, İslâm Tasavvufunda Menâkıb-ı Evliya s.163 İstanbul-1958.

[13] Bkz. Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnete göre Tasavvuf, M. Ü. İlâhiyât Fakültesi Vakfı yy. 3. Baskı S.399. İstanbul-1989

zaman ve mekân içinde yeni katkılarla İslâm öncesi eski inançların ve geleneklerin etkisi altında şekillenmiştir.»[14]

Ünlü araştırmacılardan **Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak** ise ***«Heterodoks İslâm»*** diye adlandırdığı Müslümanlıkta evliyacılığın eski dinlerin etkisi altında oluşumunu özetle şöyle dile getirmektedir:

«(…) bu mistik heterodoks İslâm, bu sûfî propagandacılar sayesinde çok tabii olarak eski atalar kültü ve Budizm'den kalan aziz kültü üstüne bina edilen, güçlü bir evliya kültü etrafında kurumlaşarak gelişti ve Türk Halk İslâm'ının -Sünnî kesimi de dahil olmak üzere- ana karakteristiğini yarattı. Evliya kültü, yani tabiatüstü birtakım ilâhî güç ve yetkilerle donanmış bulunduğuna inanılan kutsal bir şahsiyetin mistik karizması etrafında şekillenen, sarsılmaz inanç, bağlılık ve takdis duygusu, bu halk müslümanlığında yüzyıllardır kitâbî İslâm'dan daha derinlere işlemiş bir halde bugüne kadar gelmiştir»[15]

Müslüman Türk tarikatçısının ***"velî"*** kişiye mal ettiği belirleyici özelliklerden biri de -daha önce ayrıntılı olarak açıklandığı üzere- ***"ma'rifetullah"***tır. Bu inanç, aslında çok netleştirilmemiş olsa da *(Allah'ı, elle tutulur, gözle görülür biçimde bilmek)* anlamına gelir. Türk evliyacılığının, üzerinde temellendirildiği ***"Ma'rifetullah"*** anlayışı, **Celâlüddîn-i Rûmî**'den nakledilen ve tarikatçılar arasında çok sıkça tekrarlanan ***«Dört kapı»*** başlıklı bir hikaye ile açıklanmaktadır. Bunlar: ***"Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat"*** kapıları şeklinde sıralanırken inanılmaz hilelerle ***"şeriat"*** kevramı bir kabuk ve kuru kalabalık kurallardan oluşan bir basamak olarak gösterilmiştir. Bu sinsi hikâyedeki dolambaçlı anlatımda; ***"hakikat"*** perdesine büründürülen dördüncü aşamada ise ***"seyr-ü sülûk"*** yolculuğunun zirveye ulaştığına ilişkin sinyaller verilmiştir. Yolcunun bu zirvede sergilediği olağanüstü olgunluğun edebiyatı yapılırken aslında onun, ***"bu yüce makamda fenâya ermiş ve artık bakî"*** kalmış olduğu ima edilmektedir.

Bu spekülatif hikayeden ve benzeri izahlardan da anlaşılacağı üzere tarikatçıların ***"Ma'rifetullah***"tan amaçları, *-Kur'ân-ı Kerîm'de kenidini tanıttığı gibi-* Allah Teâla'yı tanımak; indirdiği yasaları hayata geçirmek ve onlara uygun olarak yaşamak; O'na, O'nun isteğidiği gibi kulluk ederek rızasına nail olmak asla değildir. Çünkü tarikatçılar *-Nakşbendilikten de tasavvufçuluktan da öte-* Müslümandırlar. Nitekim ***"Ben Müslimim"*** diyerek İslâm'a mensup olduğunu ikrar etmiş hiçbir tarikatçı tespit edilmemiştir. Onların gerçek amacı; ***"mücâhede"***, ***"riyâzet"*** ve ***"seyr-ü sülûk"*** dedikleri Hint usûlü gizemli, mistik ve ezoterik uygulamalarla *-zaman içinde-* yatkınlık kazanarak sanal bir âlemde kanatlanmak ve sayısız ufukları geçerek fizik ötesi ve akıl ötesi bir sonsuzluğa karışmak, bütün bunların sonunda da ilâhlaşmaktır. İşte evliyacılıktaki ***"Ma'rifetullah"***tan gerçek amaç budur.

***

Arapça ***"Velî"*** ve ***"evliyâ"*** sözcükleri, halk arasında, Türkçe ***"ermiş"*** kelimesiyle de ifade edilmektedir. Evliyâ sözcüğü, velî'nin çoğulu olmasına rağmen Türkiye'de halk, *(ermiş)* ile birlikte bu üç kelimeyi eş anlamlı olarak kullanmaktadır! Bu da toplumun -

---

[14] Süreyya Su, Hurafeler ve Mitler, s. 104. İletişim yy. İstanbul-2009

[15] Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak, Türkler, Türkiye ve İslâm, s. 45. İletişim yy. 7. Baskı. İstanbul-2005

hem dil, hem inanç konusunda- kurallı ve köklü geleneklere sahip olmadığını gösteren kanıtlardan biridir. İslâm'ın yüzyıllardır Müslümanlıkla karıştırılıyor olmasının önemli nedenlerinden biri de budur.

Ermiş: *(Türkçe'de ermek)* masdarından türetilmiş bir sıfattır. Ermiş *(sözlükte)*: Belli bir hedefe varmış, ulaşmış demektir. Tarikatçılıkta ise *(haşaa!)* ***"Allah'a ulaşmış"*** mânâsında kullanılmaktadır. *"Allah'a ulaşmanın yolu"* olarak tarif edilen ***"seyr-ü sülîk yolculuğu"***, daha önce ayrıntılı olarak anlatılmış idi.

Ermiş kişinin ermişliği, aslında belli bir çevre tarafından ve belli amaçlar için bir süre ilân ve propaganda edildikten sonra yayılmaya ve yerleşmeye başlar. Bu konudaki çabalar, kripto bir ekip ya da derin devlet tarafından organize edilirse ancak sonuç verebilir. *(Şu gerçeği kabul etmek gerekir ki, her çağda ve her devletin bünyesinde bu teşkilatlar -tarih boyunca- var olagelmiştir.)* böylece, ermiş olduğu, *-geniş bir çevreye kabul ettirilen-* şahsın etrafında bir sektör oluşur. Buranın adı, günümüzde ***«dergâh»***tır.[16] Burada *(ermiş kişinin ününe göre)* kalabalıklar birikir ve çevrenin daha çok genişlemesine yarar. Böylece burası, kimisi için umut kapısı, kimisi için ekmek kapısı, kimisi için de şan, şöhret, izzet ve ikbal kapısı olur.

Yaklaşık 800 yıllık Türk tarikatçılığının *(Müslümanlık ana şemsiyesi altında)* üretmiş olduğu evliyacılık mitolojisinin temel taşını işte bu sektör oluşturmuştur. ***"Tekke sektörü"*** olarak da adlandırılabilecek bu çark Türk dindarlığının kaynağını oluşturur. Onun için, tarîkatçı olmasa bile hemen her Müslüman Türk; ermişlere, onlar için uydurulmuş kerâmet hikâyelerine, türbelere, onların içindeki yatırların soyundan gelenlere, evliyaların geride bıraktığı eşyanın mübarek olduğuna inanır ve onlara derin bir saygı duyar; bu semboller etrafından oluşturulmuş efsanelerin gerçek olduğundan kuşku duymaz. Bütün bu gerçekdışı şeylerin İslâm'a göre yasak olduğuna, bunların temelde İslâm kanunlarıyla ***«câhiliye sembolleri»*** olarak mahkûm edildiğine asla aldırış etmez. Bütün peygamberlerin *-her suç ve cinayetten önce-* bu gibi inanışlara karşı savaşmış olduklarına asla inanmak istemez…

Müslümanlık ile İslâm'ı *(ve tabiatıyla Müslüman ile Müslimi)* birbirinden kesin olarak ayıran en büyük farkın bu olduğunu eğer bu ilgiyle hatırlatacak olursak, evliyacılığın ayrıntılarına girmeye hemen hemen gerek kalmaz. Ancak *-mahalli Türk dindarlığının ana kaynağını oluşturduğu için-*, bu kez avliyacılığın da kaynaklarını aramamız gerekecektir. Evet evliyacılık ne zaman, niçin ve nasıl doğdu? Bu sorudaki ***"evliyacılık"*** kelimesini eğer ***"Nakşbendîlik"*** sözcüğü ile değiştirecek olursak cevabını bu kitabın bütünlüğü içinde kolayca buluruz.[17] Nitekim Türk dindarlığı, en az 600 yıla yakındır Nakşbendî Tarîkatı ekseninde dışa vurulmaktadır. Günümüzde de bu akım, toplumu tahminlerin üzerinde etkilemektedir. Son yıllarda, okullarda pozitif bilimlerin okutulmasına karşın, evliyacı dindarlığın gerilemediği Türkiye'nin ilginç

---

[16] Eskiden bu gibi yerlere «tekkeتكية » ya da «hânegâhخانقاه » denirdi. Tekke ve zaviyelerin tümü, 1925 yılında çıkarılan 677 sayılı kanun ile lağvedildi. Ancak 1950'lerden sonra tarîkat faaliyetleri canlanınca bu kez tarikatçılar camileri tekkeye çevirerek bu kutsal mekânları kullanmaya başladılar.

[17] Bu kitaptan amaç, tamamlanması 23 yıl süren ve 1997 yılında tamamlanan الطريقة النقشبندية بين ماضيها وحاضرها adı altındaki çalışmamızdır. Bu kitap, maalesef henüz yayınlanamamıştır!

çelişkilerindendir. Bu da özellikle Nakşbendî Tarîkatı'nın Türkiye toplumu üzerinde çok etkin olduğunu göstermektedir.

